

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ПОЗИЦІЮВАННЯ КРАЇН-ЛІДЕРІВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ольга Бурміч,
аспірантка
кафедри
міжнародного
менеджменту
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
ім. Вадима
Гетьмана»

Вступ

Тривалий час вважалося, що швидкий розвиток економіки країн з ринковою моделлю ведення господарства багато у чому визначає їх успіх, адже за наявності попиту та пропозиції на товари та послуги згідно з класичним поглядам Ж.-Б.Сея, а потім – його послідовників – неокласиків та неолібералів можна досягти певних успіхів у цілому ряді секторів національної економіки, а відтак й усього господарства. Тим не менше, часи проходили, а країни, що розвиваються, які так важко здобували свою незалежність, продовжували бути (при всій ринковості відносин) сировинним придатком колишніх метрополій. При цьому, якщо в окремих з них спостерігався відносний прогрес, чи, примаймі, нульове зростання, то в інших регрес був особливо відчутним, а відтак поставало питання як теоретичного, так і прикладного характеру: що треба зробити, щоб здолати вікову бідність. Як правило, чимало дослідників схилилися до думки, що основа злидарства криється в технологічній відсталості, яка породжувалась низьким рівнем освіти, науки, культури та цілим рядом іншим факторів. Натомість саме увагою до цих цінностей пояснювались причини успіху держав-лідерів. Події другої половини ХХ ст. внесли суттєві корективи до такого тлумачення, наявно продемонструвавши, що перехід від злиднів до лідерства може проходити доволі швидко, а прикладами при цьому слугували Японія, Південна Корея, Сінгапур, інші держави НІК (нові індустріальні країни). Доволі відчутними стали успіхи певної групи держав, що розвиваються (Індія, Китай, Бразилія), які також прагнуть лідерства, а у деяких секторах глобальної економіки вони його вже мають.

Ось чому виявлення найбільш сутнісних індикативних рівнів світової економіки в умовах посилення глобалізації є доволі важливою і конче потрібною метою будь-яких міжнародних досліджень. З огляду на це, запропонована стаття не є виключенням. Досягти цієї мети можна через селектування тих економіко-технологічних індикаторів, які найкраще відображають суть трансформаційних змін, зумовлених переходом до шостого технологічного укладу, що й утворює перше завдання запропонованого дослідження. Натомість другим – слід вважати виявлення найбільш сутнісних ознак технологічного розвитку держав-лідерів.

Різні напрями дослідження технологічних детермінантів сучасного лідерства досліджував цілий ряд як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких слід виділити Л.Антонюк, І.Валлерстайна, А.Вебера, Дж.Сакса, Д.Лук'яненка, Дж.Хікса та багатьох інших. Втім не зважаючи на це залишається поза увагою цілий ряд принципових питань, пов'язаних з систематизацією та оптимізацією макро-та мікроекономічних індикаторів розвитку з метою пояснення причин високих та низьких темпів країнових трансформацій у першому та другому десятиріччі ХХІ ст.

МОДЕЛІ СУЧАСНОГО МОДЕРНІЗМУ

Дж. та М.Россери (1, с.45), оцінюючи рівні та напрями сучасної системи економічних порівнянь, замислились над можливостями сучасного підходу до оцінки кордонів інституційних можливостей (КІМ). На їх думку, така модель являє собою графік, на якому вертикальна вісь представлена суспільними витратами, що пов'язані з постійними ворожими захопленнями, в яких

вирує хаос та безлад. Натомість горизонтальна вісь ототожнює іншу крайність, що пов'язана з суспільними витратами, внаслідок економічної диктатури з боку держави. За аналогією з кривою виробничих можливостей мінімізація сукупних витрат знаходиться посередині кривої, що під кутом у 45° з'єднує дві діаметрально протилежні форми суспільних витрат. Згадувані вище американські науковці глибоко переконані, що інтерпретація моделі КІМ являє собою дотичну до лінії мінімізації витрат криву, у верхній частині якої знаходяться постійні суперечки та незалежні від держави судді, які приймають компетентні рішення, натомість в нижній частині лежать протилежні концепції – посилення ролі держави та жорсткої централізації управління, в якому вона виступає як регулятор (верхня частина), а згодом і як власник (нижня частина). В умовах посилення ідентифікаційної конвергенції країн світу вималюється доволі чітка лінійна модель потенційного успіху: жорстке регулювання діяльності, у т.ч. обмеження свободи дії приватного бізнесу, гарантування іноземних інвестицій, залучення передових технологій, економічне зростання, стимулювання росту заробітної плати, цінова конкурентоспроможність товарів та послуг. За такої еволюційної моделі доволі важливим є те, що розвиток багатьох країн може «сковзати» по моделі кордонів інституційних можливостей постійно висуваючи лідерів (Японія, Південна Корея, НІК) чи поглиблюючи положення аутсайдерів світового господарства (країни Африки), а відтак перехід від індустріального до постіндустріального суспільства за моделлю КІМ являтиме собою своєрідну хвилю, під час припливу якої відбувається з одного боку переміщення води на берег, а з другого – ця хвиля обов'язково скочується назад.

З нашої точки зору, пропонується модель дозволяє дещо по-іншому поглянути на саму концепцію модернізму, яка останнім часом є доволі популярною в системі соціально-економічних досліджень. Англійський науковець Ян Н.Пітерзе [2, с.96-97] глибоко переконаний, що у названому вище модерністському підході лежить чимало не

тільки технологічних та економічних складових, а й культурологічних, до яких автор відносить хоча й суперечливі, проте доволі логічні характеристики: імперіалізм, залежність, гегемонія, планетаризація, взаємозалежність, взаємопроникання, а також вестернізація, синхронізація, синкретизм, креолізація, які разом узяті створюють новий тип соціально-економічних відносин, що отримав назву гібридизації. Така форма ідентифікації може суттєво посилити глобальні суперечності у тому числі між країнами, що перебувають на індустріальній чи постіндустріальній стадіях розвитку.

Відомо, що саме нові технології кожного разу забезпечували перехід від одного технологічного укладу до іншого і саме вони провели розмежувальну риску між індустріальним та постіндустріальним суспільством (таблицю 1).

Як впливає з табл. 1 принципові відмінності між індустріальним та постіндустріальним суспільством полягали в зростанні продуктивності праці, яке забезпечувалось у першому випадку за рахунок розширення машинного виробництва, а у другому – через автоматизацію та механізацію. Водночас інноваційна криза в постіндустріальному суспільстві може створити не тільки, а у ряді випадків не стільки подорожчання енергоносіїв, скільки подальше поглиблення технологічного відставання між державами-лідерами та глобальною периферією.

Доволі важливим в епоху загальної модерності та гібридизації суспільств є перехід до нового типу відносин між країнами, що розвиваються та державами-лідерами. Він буде вирізнятися тим, що з'являться нові держави-лідери з числа першої групи країн, натомість відтепер і вони і лідери з числа західних країн будуть проводити так звану політику постколоніалізму, яка не передбачає позбавлення держави політичної суверенності, проте сприятиме, чи прямо опосередковано, забезпеченню статусу моноспеціалізованої країни і цьому не зарадять ніякі преференційні заходи розвинутих країн світу (сучасний Сенегал і як двадцять років тому вивозить арахіс, питома вага якого в структурі експорту перевищує 90 %).

**Порівняльні характеристики індустріальної
та постіндустріальної фаз розвитку**

Індустріальна фаза	Постіндустріальна фаза
1. Переважання промисловості в структурі виробництва	1. Переважання послуг в структурі ВВП
2. Зростання продуктивності праці за рахунок машинного виробництва	2. Зростання продуктивності праці за рахунок автоматизації та механізації
3. Розробка нових технологій на основі наукових відкриттів	3. Посилення ролі інновацій та нерівномірності їх розподілу зумовлює країнову диференціацію
4. Розвиток грамотності, освіти	4. Перетворення науки і освіти в економіку знань, комерціалізація знань
5. Розширення сировинної бази, збільшення видобування корисних копалин	5. Зростання ціни на сировину, насамперед на енергоносії
6. Відносно дешеве використання трудових ресурсів, стрімке зростання пропозиції робочої сили	6. Подорожчання вартості трудових ресурсів уповільнене (від'ємне) зростання пропозиції робочої сили
7. Експансія Заходу. Колоніалізм. Неокolonіалізм	7. Посилення експансії. Формування «нових лідерів». Постколоніалізм

Сучасне технологічне лідерство

Технологічне лідерство, як правило, визначає країнове лідерство взагалі, адже саме воно суттєво змінює характер експортно-імпортних відносин, в структурі яких питома вага високих та середніх технологій нерідко перевищує 50%.

Поряд з традиційними підходами до визначення технологічного лідерства існує чимало й інших, в яких відображаються напрями сучасної конвергенції країн-лідерів. Нерідкими є спроби створення навіть графічної моделі інтерпретації результатів запровадження інновацій та визначення нових парадигм розвитку суспільства (переважно технологічних). Палко підтримує концепцію створення технологічного простору шведська дослідниця О.Олсон, яка є прихильницею ідеї технологічної дифузії (3, р.37). Цілий ряд французьких дослідників А.Хамдоч, М.-Х.Депрет, Ж.-Л.Моніто та К.Понсет (4, р.20) глибоко переконані, що оцінювати варто насамперед інноваційний проект, розбивши його на відповідні стадії реалізації: інкубація, стартування, використання та розвиток. Причому фінансову відповідальність на першому та другому етапах мають взяти на себе державні фонди, на третьому – венчурні, а вже на четвертому внески мають робити банки, фінансово-промислові групи тощо. Проте, найбільш значущим, на наш погляд, залишається індекс глобалізації А.Т.Керні (КОФ), який відноситься до так званих синтетичних показників, що доволі чітко відображають не тільки технологічну складову, а й економічну, соціальну та політич-

ну. Перевагою суто аналітичного характеру є те, що КОФ може змінюватися досить швидко, якщо одна з його складових проявляє вищу динаміку зростання чи занепаду, ніж інша. Також важливою аналітичною перевагою КОФ є те, що його складовими є субіндекси економічної глобалізації (питома вага яких дорівнює 36 % в загальній індексній оцінці), соціальна глобалізація (38 %), політична глобалізація (24 %), що мають самостійне трактування. У загальному ж вигляді з різними ваговими значеннями під аналіз підпадають 25 показників, починаючи від частки експорту в структурі ВВП, обсягах ПП, обмежень на рух капіталу (економічний блок) до трансфертних платежів, міжнародного туризму, інформаційних потоків, числа ресторанів Макдональдс та числа магазинів «ІКЕА» (соціальний блок) до участі в миротворчих операціях ООН (політичний).

Останні дані за 2009 рік (табл. 2) доволі красномовно засвідчують позиції, у т.ч. технологічного лідерства в світовій економіці. Трійку лідерів сучасної системи міжнародних відносин утворюють не країни-лідери за загальним показником ВВП, а малі держави, які мають високий технологічний рівень, активно залучені до трансферу технологій, мають відносну політичну стабільність та значні соціальні блага (Бельгія, Ірландія, Нідерланди). Слід звернути увагу на те, що Люксембург, який має найбільший в ЕС показник ВВП на душу населення, що зумовлено гіперконцентрацією банківської сфери в ньому, посідає лише дев'яту схо-

Індекс глобалізації KOF, 2009

Ранг	Країна	Індекс глобалізації	Ранг	Країна	Індекс економічної глобалізації	Ранг	Країна	Індекс соціальної глобалізації	Ранг	Країна	Індекс політичної глобалізації
1.	Бельгія	91,51	1.	Сінгапур	96,67	1.	Люксембург	93,87	1.	Франція	98,03
2.	Ірландія	91,02	2.	Люксембург	93,43	2.	Швейцарія	93,85	2.	Італія	97,04
3.	Нідерланди	89,92	3.	Ірландія	92,63	3.	Ірландія	91,96	3.	Бельгія	97,01
4.	Швейцарія	89,87	4.	Мальта	92,63	4.	Антигуа і Барбуда	91,90	4.	Австрія	96,85
5.	Австрія	89,11	5.	Бельгія	91,63	5.	Кіпр	91,72	5.	Швеція	96,64
6.	Швеція	88,68	6.	Нідерланди	91,30	6.	Уперто-Руко	90,66	6.	Іспанія	95,22
7.	Данія	87,37	7.	Естонія	90,35	7.	Сінгапур	90,65	7.	Швейцарія	95,11
8.	Канада	86,32	8.	Угорщина	90,22	8.	Австрія	90,62	8.	Канада	94,90
9.	Люксембург	86,28	9.	Бахрейн	88,37	9.	Гренада	88,53	9.	США	94,05
10.	Угорщина	85,15	10.	Швеція	88,11	10.	Бельгія	88,12	10.	Польща	93,88
11.	Чеська Республіка	84,65	11.	Кіпр	86,74	11.	Мальта	87,99	11.	Нідерланди	93,61
12.	Нова Зеландія	84,55	12.	Чеська Республіка	86,58	12.	Нова Зеландія	87,24	12.	Єгипет	93,35
13.	Фінляндія	84,19	13.	Данія	85,49	13.	Канада	87,22	13.	Данія	93,13
14.	Сінгапур	84,07	14.	Чілі	85,48	14.	Словенія	86,51	14.	Німеччина	92,80
15.	Португалія	83,92	15.	Нова Зеландія	85,20	15.	Нідерланди	86,37	15.	Аргентина	92,78
47.	Україна	69,30	78.	Україна	61,93	61.	Україна	68,40	49.	Україна	83,14

Джерело: 2009 KOF. Index of Globalization (<http://globalization.kof.ethz.chl>)

динку. Зовсім інша градація прослідковується при розрахунках індексу економічної глобалізації, в якій провідні позиції посідають якраз маленькі країни (Сінгапур, Люксембург, Ірландія, Мальта, Бельгія). Концентрація капіталу в них, питома вага заробітної плати, що сплачується громадянам іноземних держав, які зайняті на підприємствах країни, портфельні інвестиції, обмеження на рух капіталу (індекс Гартні-Лоусона) утворюють досить значну вагову частку коефіцієнта. Доволі цікавим є те, що до заявленого вище рейтингу потрапили й деякі постсоціалістичні країни (Естонія – 7-е місце, Угорщина – 8-е, Чехія – 12-е).

Соціальна глобалізація також відображає певне лідерство, адже сумарний індекс на 35% складається з інформаційних потоків та на 29% – з персональних контактів. Водночас частка культурного зближення (інтеграція) виявилась домінуючою і становить 37%. І знову ж таки виграють при цьому невеликі країни (Люксембург, Швейцарія, Ірландія). Доволі високі соціально-конкурентні позиції мають також численні офшори – Антигуа і Барбуда та Пуерто-Ріко.

У політичній глобалізації чималу роль відіграють країни-лідери, які мають більшу частку посольств у країнах світу, беруть активну участь в більшості міжнародних організацій, адже вони є

відповідальними за стан справ у світі, також аналізується, чи беруть участь країни в миротворчих операціях ООН.

Серед багатьох показників технологічного позиціонування країн світу велике значення мають:

- ~ індекси внутрішньогалузевої (чи внутрішньофірмової) торгівлі, що визначаються відношенням абсолютної вартості чистого експорту до обсягів внутрішньогалузевої (промисловість) торгівлі;

- ~ індекси відкритості промисловості щодо світового ринку;

- ~ показники відкритості промисловості щодо світового ринку.

Водночас нерідко використовують індекс Херфіндла, який дозволяє сформулювати чітке уявлення про географічну диверсифікацію зовнішньої торгівлі країни.

Разом з тим в інформаційному суспільстві все частіше використовують синтетичні показники, які є своєрідним міксом як технологічних детермінант, так і інформаційних. Найбільш вживаним при цьому є індекс цифрових можливостей, що був розроблений спільно Міжнародним Союзом електров'язку, Світовим банком та цілим рядом департаментів ООН, у т. ч. Конференцією з торгівлі та розвитку. Цей індикатор складається з трьох класифікаторів: індекс можливостей (він включає три субіндекси: частка населення,

що користується мобільним зв'язком, доступ до інтернету, співвідношення тарифів на мобільний зв'язок до доходів на душу населення), інфраструктура (п'ять субіндексів, що включають: відсоток домогосподарств, що мають наземний телефонний зв'язок, ...- персональний комп'ютер, ...- доступ до інтернету, кількість користувачів мобільним зв'язком на 100 жителів, чисельність тих, що мають доступ до інтернету на 100 жителів), утилізація (три субіндекси: пропорція індивідумів, що користуються інтернетом, до загальної чисельності населення, число тих, що мають ширококутний доступ до інтернету, до всіх його користувачів, питома вага тих, що мають ширококутний мобільний доступ до інтернету, до всіх користувачів мобільного зв'язку).

Проведені у 2005 – 2006 роках дослідження виявили п'ятірку лідерів: Південна Корея, Японія, Данія, Ісландія, Сінгапур. США при цьому посідає лише двадцяте місце (Л.М.Капіца, 2008).

Розуміючи всі переваги та загрози, яке несе людству кібернізація світових мереж міжнародний телекомунікаційний союз (МТКС) вже у 2008 році визначив для себе сім основних стратегічних цілей і відповідним чином розподілив свій бюджет, структура якого доволі чітко визначає пріоритети:

- ~ мета 1. Міжнародне співробітництво (18 % коштів бюджету);
- ~ мета 2. Долання «цифрового розриву» (25 %);
- ~ мета 3. Розширення числа членів (9 %);
- ~ мета 4. Забезпечення безпеки мереж (12 %);
- ~ мета 5. Підвищення ефективності та результативності (7 %);
- ~ мета 6. Розповсюдження інформації та ноу-хау (20 %);
- ~ мета 7. Створення сприятливого середовища (9 %) (МСЭ, 2008).

За такої схеми розподілу коштів МТКС вважала за потрібне оприлюднити «Глобальну програму кібербезпеки», що відповідала всім цілям союзу та складалася з п'яти платформ:

1. Правові заходи.
2. Технічні та процедурні заходи.
3. Організаційні структури (глобальні стратегії для створення органі-

заційних структур і розробки політики щодо кіберзлочинності, спостереження, сповіщення та реагування на інциденти. Загальна та універсальна система цифрової ідентифікації).

4. Створення потенціалу (розробка глобальних стратегій, що спрямовані на надання та сприяння у створенні людського та інституційного потенціалу).

5. Міжнародне співробітництво (пропозиції щодо створення основи для встановлення міжнародного діалогу, розвитку співробітництва та координації діяльності).

Автори цього документа глибоко переконані, що за таких умов можна було б розраховувати на технологічну та інформаційну конвергенцію тих держав, що належать не тільки до світових лідерів й до потенційних лідерів глобального економічного простору.

Таким чином, викладене вище дозволяє зробити наступні **висновки**:

1. В умовах посилення глобалізації світового господарства відбувається швидке переміщення країн світу упродовж технологічних рейтингів, зумовлене реалізацією, з одного боку, цілого ряду інноваційних та інвестиційних стратегій, а з другого – запровадженням новітніх інформаційних та технологічних розробок.

2. Перехід людства до шостого технологічного укладу стрімко посилює економічну різницю між країнами, технологічне позиціонування корпорацій-лідерів та корпорацій-аутсайдерів світової економіки.

3. Сучасне технологічне лідерство може бути ідентифіковане на цілому ряді рівнів, що відображають суть отриманих переваг від економічної, соціальної та політичної глобалізації (індекс КОФ), ефекту вільної торгівлі та відкритості промисловості (індекс Херфіндла), доступності телекомунікаційного зв'язку (індекс цифрових можливостей).

4. Компаративна оцінка індикаторів світового технологічного лідерства дозволила відійти від традиційного порівняння та ранжування країн за показником ВВП на душу населення, індексу людського розвитку чи індексу глобальної конкурентоспроможності, що, як правило, визначають характер системних переваг «великої сімки» (6-7).

З цих позицій з невеликою зоною відриву лідерами стають малі постіндустріальні держави (Бельгія, Ірландія, Нідерланди, Швейцарія, Сінгапур, Данія, Ісландія), які в силу локальної охопленості модернізацією національного господарства доволі швидко реалізують «ефект малих територій».

5. Поряд зі значними перевагами, які несе в собі створення у XXI ст. єдиного кіберпростору, його формування не позбавлене й суттєвих ризиків, пов'язаних з тероризмом, світовим шахрайством та управлінням соціальними, економічними, фінансовими та корпоративними процесами. Вирішити проблему кібербезпеки може п'ятиплатформна програма, яка включає систему превентивних заходів правового, технічного та процесуального, організаційного, потенціального та міжнародного змісту, що була розроблена в 2008 спеціалізованими інституціями ООН та Світового банку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Россер Дж., Россер М.* Новая экономическая компаративистика: полемические заметки // Вопросы экономики.-2009.-№8-с.43-53

2. *Пітерзе Я.Н.* Глобалізація як гібридизація / Глобальні модерності/ за ред. М. Фезерстоума, С. Леша, Р.Робертсона.-К.: Ніка- Центр, 2008.- с. 71-105

3. *Olsson O.* Technological Opportunity and Growth // Tournal of Economic Growth/-2005/-№10.- P/ 35-57

4. *Hamdouch A., Depret M-H., Monito T-L., Poncet Ch.* Regional Policies, Key Levers of Regional Innovation Dunamic / Regional Studies Association Annual Conference 'Understanding and Shaping Regions Spatial, Social and ECONOMIC Feature» 6-8 Aprile 2009. Режим доступу: [http:// www. regional-studies-assoc.ac.uk\(events\)2009\)apr-Lenven/papars/](http://www.regional-studies-assoc.ac.uk(events)2009)apr-Lenven/papars/)

5. *Каница Л.М.* Индикаторы мирового развития. Второе издание.-М.: «МГИМО-Университет», 2008-352с.

6. МСЭ. Корпоративный годовой отчет за 2008 год.-Женева, 2008.-88с.